

lowed“ everything on the stage, which for them was new and big. It was even important that it is static! It is somehow close to the films they watch but at the same time very different. During the entire time I was trying to achieve volume. That is why we used a variety of puppets - the Java style, asks, even a whole puppet. There is also animation, very discrete and subject to the cinematic form of this performance. "Little Fruits" begins almost like a movie. That is why we tried to materialize the fruits as masks, round masks. They look like heads and we use the actors' bodies to achieve a brighter expression with more volume. All the puppets have solidity characteristic of the cinematographic aesthetics.

- **So your return to the puppet theater for children appears to be a serious challenge?**

- Not only I challenge myself, but I am also looking for what I do not know. My challenge this time is to try and get closer to the way of thinking of a child; roughly said get down to its own level. That is very complicated; I realized I had forgotten what it is like to be three years' old! They want different worlds! They do not want conditionalities, but real worlds, fairy worlds!

- **Monsters!**

- Yes, they love the scary because they are learning about it. They like threats because they challenge their development, but only if they are realistic. It took me a long time to formulate these ideas! We should teach the children how to live and the theater can do that because it is not just entertainment, it has its educational mission! In this performance I am trying to build an indirect feeling of the significant values and also the feeling of color and material/wood. It is not a coincidence that I have been doing educational theater for 16 years already and I work with more than 20 schools in Sofia. However, only now have I discovered that the theater is a life teacher. That was the reason why for a long time I hesitated to come and stage at the Sofia Puppet Theater, although the director Kiryakos Argiropoulos always invites me when occasions arise.

- **This time the occasion is solemn, the Sofia Puppet Theater's 65th anniversary!**

- Right. The Sofia Puppet Theater has chosen something truly appropriate that has not been done for quite a while,

a mega production for children! Something like this is only possible at the Sofia Puppet Theater - this magnificence that not every puppet theater formation, private in particular, can afford. This performance allows the children's senses to float between new experiences and pictures on the stage. Furthermore it seems to a private structure would not have the necessary capacity - financial, creative and all - to make something of this scale happen. Therefore this is a surprising action to celebrate the 65th anniversary, seemingly without ambition but very ambitious in reality! ■

Translation by **Tihomira Trifonova**

Елена Панайотова и куклите сираци в сърцето на Родопите

Патриция Николова

За мнозина не е тайна, че театралният режисьор Елена Панайотова в продължение на цяло десетилетие работи чрез средствата на театъра (кукли, маски, музика, танц и прочее) със стотици чувствителни и артистични деца на възраст между 6 и 18 годи-

ни, лишени от родителски грижи. Проектът ѝ се нарича Лятна театрална академия за деца в риск в с. Широка лъка, но гости на големия куклено-театрален фестивал през месец юли всяка година са още много обитатели от домове и училища в Девин, Смолян, Плов-

див, Гоце Делчев, Хасково, Панагюрище, а напоследък и от Хага, Холандия. Само за 10 години Елена успя да изгради стабилна мрежа от млади театрални педагози от България, САЩ и Европа, които с огромно желание работят с малките обитатели предимно от дома за

Фотограф
Мария Ангелова

деца „Катя Ванчева“ и основно училище „Н. Й. Вапцаров“ в Широка лъка.

Резултатите, постигнати през последните 2-3 години, когато децата на сцената вече дори нямат вид на самодейци, които се забавляват, а на бъдещи професионалисти, които водят сръчно куклите, влизат в забавни роли, движат се с интересна пластика и водят смислен диалог, са действително респектиращи. Знанията и уменията по музика, танц и театър имат за цел да интегрират тези крехки съзнания в суровия живот навън, създавайки усет към красотата и интерес към изкуството във всичките му форми. Първите срещи с театралното изкуство не случайно минават първо през маската и куклата, които развълнуват децата докосват с трепета на малките хора, преживели дълбоко сблъсък с недружелюбния свят и приели като спасение приятелската ръка, дружелюбно подадена им от куклата. В този смисъл първоначалната цел на проекта – интеграция на децата в обществото, като че ли е надхвърлена. Децата пораснаха и станаха тийнейджъри с изявени таланти, готови да обучават професионално други деца (при това деца с родители) в основни български училища и детски градини.

Елена Панайотова често пътува в различни точки по света – Коста Рика, Кения, САЩ и Холандия, където преподава и участва в проекти, свързани с деца в риск. Само тази година в партньорство с Университета за изкуства в град Утрехт, Холандия, както и с доброволчески екип от над 25 млади артисти от България, Холандия и Америка над 60 деца от дома за деца в Широка лъка, пловдивския дом „Олга Скобелева“ и дома за настаняване на деца от семеен тип в Смолян се обучаваха професионално в ателиета по музика, танц, театър, маски, йога, бойни изкуства и киноработилница. Заниманията им бяха вдъхновени от китайските приказки и легенди – специална тема на фестивала, както се случва всяка година с някои от големите приказни съкровищници по света. Предишни години кукленият режисьор Росица Миневска (заедно с екип кукленици) всеотдайно работеше с децата. Това място актрисата от Столичния куклен театър Мая Бежанска в екип с актрисата Росица Казакова обучава малките артисти как се водят професионално кукли и как чрез характерността на куклата малчуганите могат да подредят и да изразят обърканата си идентичност. Дизайнер на куклите беше младата художничка Станисла-

ва Кръстева, сценограф на видинската „Автобиография“ от Бранислав Нушич. За първи път имаше и професионално ателие „Маска, персонаж, театрални игри“, водено по оригиналния метод на френския педагог Жак Льокок от холандката Соня Евалд, основател на независимата театрална компания „Мимекри“. Следващата година кукленият режисьор Катя Петрова ще покаже на децата в риск как се създава театър с обекти.

За разлика от тенденциозната идея от близкото минало „Знаме на мира“, Лятната театрална академия за деца в риск не си поставя идеалистични политически цели, а разчита на творческия и социалния момент – да включи в голямата игра на живота „изгубените“ деца на България, откривайки и развивайки талантите им навреме. С какви приключения е осеян пътят към тези деца и как куклата и маската навлизат в живота им по-силно от присъствието на възрастния, това ще прочетете по-долу от разговора с Елена Панайотова.

– От 10 години ръководиш този проект и твоят екип от куклени актьори и режисьори отдавна работи професионално с децата. Разкажи повече за самия проект.

– В момента разработваме идеята за Национален център за работа с деца чрез програма „Театър и образование“, интегриращи децата чрез изкуството. Тя започва през декември. В нея са разработени проектопренинги как да се работи с деца на възраст от 6 до 18 години. Например, ако някое дете има проблеми с математиката в училище, ние ще му помогнем чрез музика. Имаме сериозен опит зад гърба си благодарение и на една организация, която ни предложи да направим изследване, като работим с деца сираци в Кесун, Кения. Ние направихме това проучване и започнахме проекта „Артисти за деца“. Там ние ще обучим местни артисти и ще реализираме модела на Широка лъка в Кесун. След което ще им помогнем да развият своя собствена програма. Така организацията ни се превръща в све-

товна мрежа, като през годините при нас непрекъснато идват да се обучават студенти от Холандия, най-вече от Университета в Утрехт, където преподавам, влизайки в партньорство с тяхната програма „Театър и образование“. Фактът, че досега държавата не ни е помагала и че сме имали предимно частни спонсори, е много позитивен, защото ние имахме възможност да се развиваме и да натрупаме опит.

- **До каква степен обучението на тези деца чрез театрално изкуство им дава шанс да се впишат по-добре в социума?**

- Това според мен е най-правилният начин децата в риск да се интегрират.

- **Занимавате се с децата активно три седмици от годината. Как се разделяте? Не се ли привързвате към тях?**

- Емоцията няма връзка с проекта. Ние през цялото време казваме на децата, че те всичките са еднакви за нас, така че се стараем да не се привързваме и да не изпъква едно дете пред друго. Аз не се грижа за тези деца през цялото време, там непрекъснато има други хора – възпитатели, директор. Сега се сещам за един случай, когато започнахме проекта, още първата година. Тогава за пръв път правихме маски и играхме с маски пред децата. И детето Емо, да кажем, излезе с маската и започна да играе. Децата повтаряха „Емо, Емо...“, след което забравиха, че това е Емо и започнаха да наблюдават само какво прави детето с маска. И когато накрая маската се свали, те напълно бяха забравили, че това е Емо, и махаха с ръце на маската. Тогава си казах: това удивление от театъра в наши дни е напълно изчезнало. За този проект ме зарежда и егоистичната мисъл, че театърът може и трябва да бъде жив.

- **Питър Брук също е минал през подобни търсения на театралните корени през маската, ритуала, първичното изумление от театъра като изкуство сред племената на Африка. Имат ли нещо общо твоите търсения с неговите?**

- Не съм се замисляла. Ритуал-

ното е важно, но това, което правя сега, е, че от тези дребни култури изскачат определени истории, които се разказват от децата чрез кукли, маски, танци, песни, бойни изкуства и прочие. За мен тези деца са много по-спонтанни от нас, но не са по-различни от всички други деца. Освен в желанието си да получат малко повече любов и внимание, отколкото другите деца, защото това при тях го няма.

- **Разкажи ми още някоя случка от работния процес на децата...**

- Пак се сещам една случка с маска. Имаше едно момче, което години наред не смееше да ни погледне, странеше от всичко, ходеше някак превит. Когато гоиде в уъркшопа по маски (той вече беше на 15 години), с него се случи едно малко чудо. Той си сложи маската и откри съвършено нов начин за изразяване – това, че тялото се движи свободно и изразява без съян всичко, което може да създава истории, произведе огромен ефект върху него. На практика това момче започна да се променя: постепенно се изправи, започна да ни гледа в очите и да ни поздравява.

Тук маската изигра огромно терапевтично въздействие, но това не е целено. Първият досег с изкуството е незаменим.

- **А какво е влиянието на куклата при работата с децата?**

- Откриването на куклата за тях е невероятно събитие. Още повече, че в началото на проекта тези деца никога допреди това не бяха виждали театър. Вълнението при работа с кукли винаги е огромно както за самите деца, така и за колегите, които ги обучават как се държи и как се води кукла. Разбира се, не само кукленото изкуство оформя облика на Летния театрален университет за деца в риск. Децата в Широка лъка всяко лято се срещат с деца от Европа, с гости от различни континенти на света. Ето, тази година имахме гости от Питсбърг, от Америка, от Германия, от Холандия и от къде ли не. Това е среща на различните култури в Широка лъка. Тази година имахме и чернокожи американци, което мисля, че е страшно – те бяха изпратени от организация, която прояви интерес към нашия проект, „Destiny Project“, го Питсбърг в Америка, но те идват от съвсем различна организация и съответно трябва да върнат опита си обратно. За тях беше много емоционална работата с децата на Широка лъка, защото те самите идват от гето – това са хора, които са виждали убийства почти всяка седмица, бащата на единия е в затвора, а сестрата на другия е била убита пред очите му... Те са израснали като сираци, но се занимават с изкуство. Айра е професионален танцьор, а Зиги свири на седем инструмента, така че не е случайно, че те отиват в тази американска организация, за да работят с тези деца чрез изкуство и да бъдат модел за тях. За тях това е мисия. Това е специална програма за обучение, част от новата ни международна мрежа „Артисти за деца“. Никак не е маловажно, че нашият опит идва от Европа и ние сме европейски проект, който действа локално.

- **Каква е съдбата на децата с по-силно изявен артистичен талант, насочвате ли ги към някое от училищата по изкуствата?**

- В момента разработваме и друга програма, касаеща децата, които се отличават с таланта си и биха искали да продължат да се занимават с изкуство, търсим накъде да ги насочим и как да ги подготвим още по-добре. Затова нашият бъдещ Център за работа чрез изкуство с деца в риск или в неравностойно социално положение (тоест деца с нисък социален статус или такива, които идват от приемни родители) би било добре да се кооперира с основното училище в Широка лъка.

- Как енергията на Родопите влияе на работата с децата?

- Когато през 2002 г. заведох близо 30 актьори от България и Европа, за да започнем първия ни проект, който се наричаше „Арт експедиция ТОРНА“, тези хора, които бяха 20-годишни, веднага се влюбиха в мястото и хората, както и местните хора се влюбиха в тях. Трудно е да не се влюбиш в Широка лъка. Това е много специално и автентично място, което пази дълбока традиция и култура на българското във вековете.

- Енергията на тези деца липсва ли ти в града?

- Много важно за програмата ни е да не си позволим да се привържем към децата. Когато съм там, те са всичко за мен, но не мисля непрекъснато за тях, все пак не съм им майка... Тези деца обаче знаят, че във всеки един момент могат да ми се обадят. Обичам и тях, и артистите си еднак-

во. В екипа ни има правило, че не можем да осиновим дете, с което работим. Това е част от нашата етика - в момента, в който някой осинови едно такова дете, нарушава правилото на цялата структура на проекта и той ще се срути. Но се грижим за тези деца по друг начин. Например наскоро иницирахме една програма, чрез която тийнейджърите от дома за настаняване на деца от семеен тип в Смолян да се опитат да преподават на други деца в училищата и детските градини. Вчера ми се обади едно дете и ми каза: „Говорих с директора, това може да стане, ще пратиш ли пис-

мо, за да почна аз да преподавам?“ За мен това е много важно, особено след разговора, който проведох преди това с него и това дете ми заяви: „Няма да го направя, аз съм дете от дом, никога няма да ме приеме, аз не смея да отида и предложа нищо...“ След 2 месеца това дете вече беше преодолело всичко, след като отиде и говори с директора на училището и беше казано: „Искам да преподавам бойни изкуства на децата от I до IV клас“ - ето това според мен е функционираща връзка. Проектът ни се вържи на принципа, че всички деца за нас са еднакво важни. ■

Elena Panayotova and the puppets orphans in the heart of the Rhodope

Patricia Nikolova

For many people it is not a secret that the theatre director Elena Panayotova has been working through theatre means (puppets, masks, music, dance, etc) for a whole decade with hundreds sensitive and artistic children between 6 and 18 years, deprived of parents' care. The project is called Summer Theatre Academy for children at risk in Широка Лука village, but every year in July guests of the great puppet-theatre festival are also many inhabitants of orphanages and schools in Devin, Smolyan, Plovdiv, Gotze Delchev, Haskovo, Panagyurishte and recently from Hague, Netherlands. Only in 10 years time Elena succeeded in

establishing a stable network from young theatre teachers from Bulgaria, USA and Europe who work with great desire with the little inhabitants mainly from the orphanage „Katya Vancheva“ and primary school „N.Y.Vaptzarov“ in Широка Лука.

The results achieved in the last 2-3 years are really respecting as the children on stage don't even look like amateurs that entertain themselves, but are like future professionals, that skillfully play with the puppets, enter into amusing roles, move with interesting plastics and have meaningful dialogue. The knowledge and skills in music,